

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

PRIEKŠLIKUMI DEMOGRĀFISKĀS POLITIKAS PLĀNAM

Autori

**Zaiga Krišjāne
Juris Krūmiņš
Līga Āboliņa
Aleksandrs Dahs
Māris Bērziņš**

Rīcībpolitikas ieteikumu ziņojums

VPP
Valsts pētījumu
programma

Rīcībpolitikas ieteikumu ziņojums sagatavots valsts pētījumu programmas LETONIKA latviskas un eiropiskas sabiedrības attīstībai projekta Jauni risinājumi demogrāfijas un migrācijas procesu izpētē latviskas un eiropiskas zināšanu sabiedrības attīstībai

Aprīlis 2024

Projekta Nr. VPP-LETONIKA-2021/4-0002

IEVADS

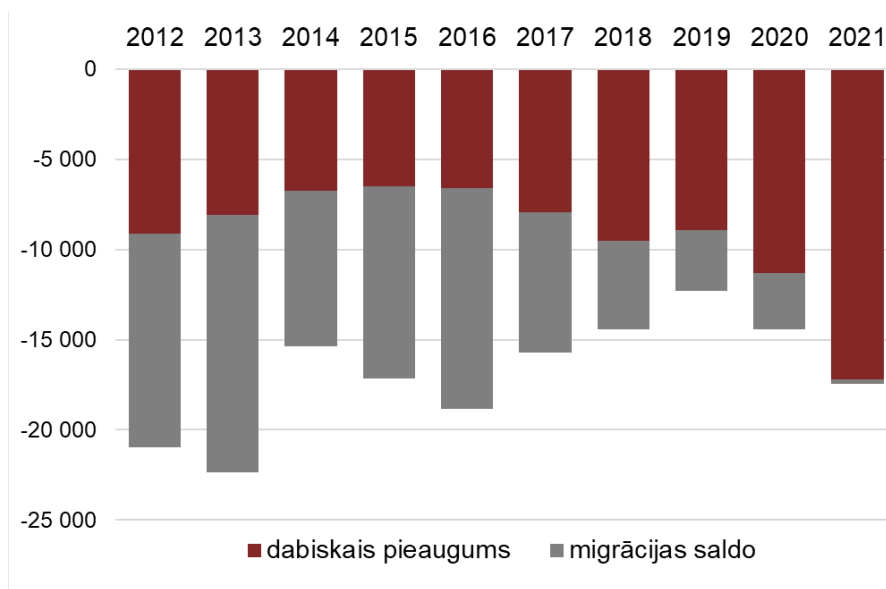
Rīcībpolitikas ieteikumu ziņojumā apkopoti valsts pētījumu programmas LETONIKA projekta **Jauni risinājumi demogrāfijas un migrācijas procesu izpētē latviskas un eiropiskas zināšanu sabiedrības attīstībai** ietvaros veikto pētījumu demogrāfijā galvenie rezultāti. Ziņojumā apkopotais raksturo periodu līdz 2022. gadam un pēc 2011. gada tautskaites.

Pētījumos analizētas Latvijas demogrāfiskās attīstības mūsdienu tendences un gaidāmās izmaiņas, izmantojot vairāku sociālo zinātņu nozaru atziņas un starptautisko pieredzi. Projekta rezultāti publicēti akadēmiskos žurnālos Latvijā un ārvalstīs, apspriesti vietējās un starptautiskās konferencēs, kā arī darba semināros sadarbībā ar valsts, reģionālajām un pašvaldību institūcijām.

IEDZĪVOTĀJU SKAITA UN IZVIETOJUMA PĀRMAIŅAS

Latvijā turpinās depopulācija, ko ietekmē gan dabiskais sarukums, gan iedzīvotāju emigrācija. Tomēr pēdējā desmitgadē vērojamas pārmaiņas rādītājos, kas ietekmē iedzīvotāju skaita izmaiņas (skat. 1.attēlu). Migrācijas būtiskā ietekme iedzīvotāju skaita sarukumā ir mazinājusies un starpvalstu migrācijas saldo ir tuvu nullei jeb emigrācijas un imigrācijas apjoms ir kļuvis līdzsvarotāks. Vienlaikus mirstības pārsvars pār dzimstību ir noteicis, ka negatīva dabiskā ataudze pēdējos pāris gados visvairāk ietekmē iedzīvotāju skaita sarukumu Latvijā.

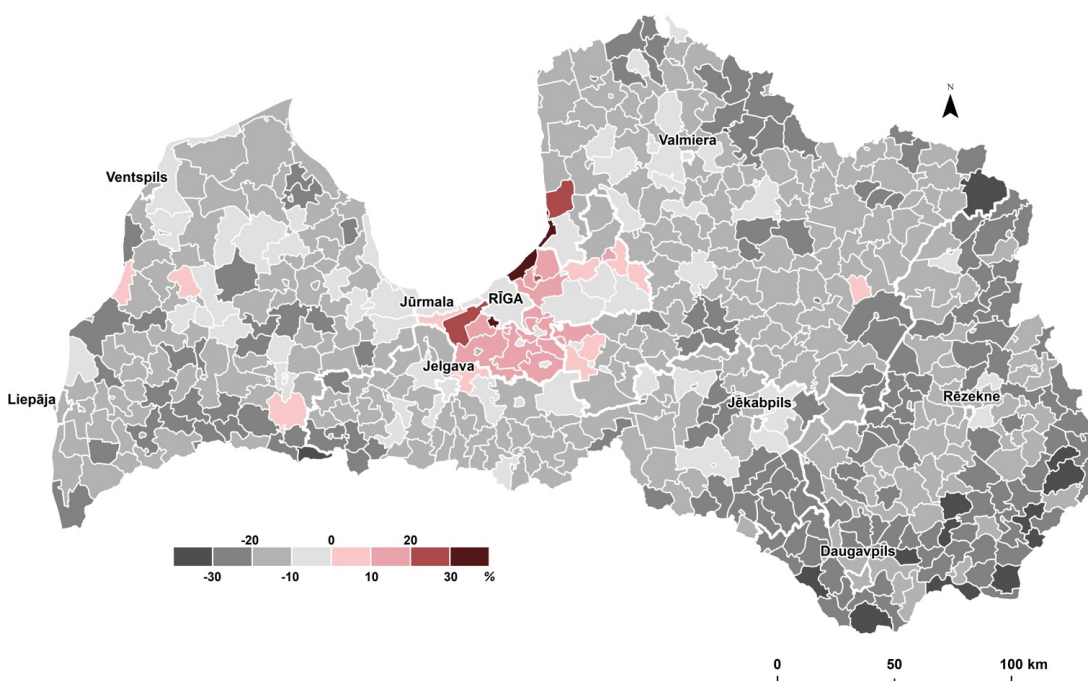
Demogrāfisko attīstību negatīvi ietekmēja arī COVID-19 pandēmija, kuras ietekmes izvērtējums joprojām ir aktuāla tēma demogrāfijā un migrācijā. Kopš 2016. gada saruka dzimstības rādītāji, bet arī emigrācijas apjoms saglabājas zemāks, nekā tas bija pirms pieciem un vairāk gadiem. Pēdējā desmitgadē vērojama imigrācijas apjoma stabilizēšanās. Jāņem vērā, ka daļa starpvalstu migrantu ir Latvijas valstspiederīgie, kuri pēc ārvalstīs pavadīta laika atgriežas, iesaistoties atpakaļmigrācijā.

1.attēls Iedzīvotāju skaita izmaiņu iemesli, 2012.-2021.g.

avots: autoru izveidots, izmantojot Centrālās statistikas pārvaldes datus

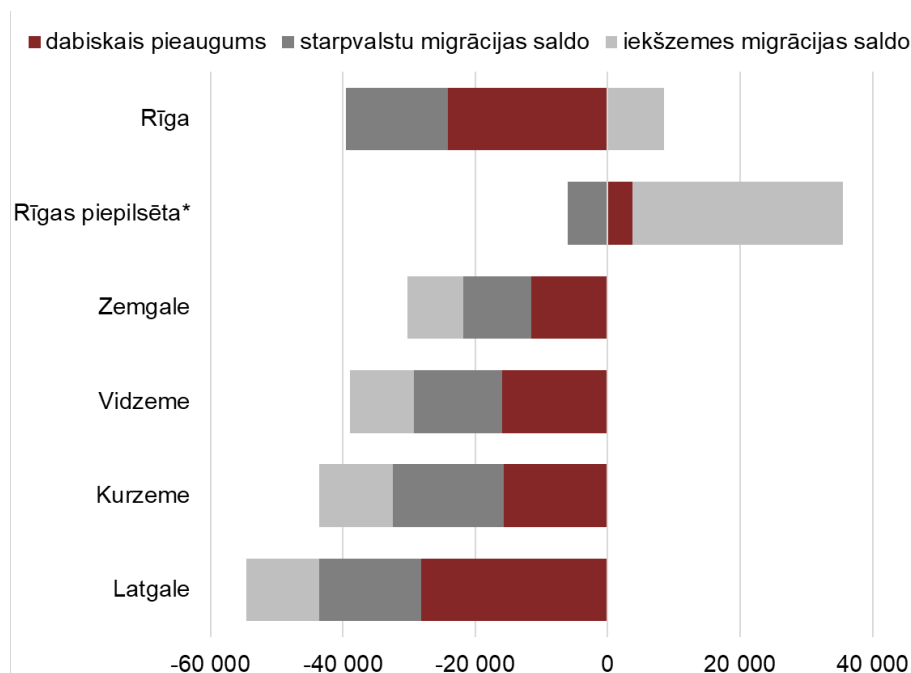
Migrācija būtiski ietekmē iedzīvotāju izvietojumu un skaitu reģionos un pašvaldībās. Latvijā raksturīga iedzīvotāju teritoriāla koncentrācija valsts centrālajā daļā. Tajā ir lielākais demogrāfiskās un sociāli ekonomiskās izaugsmes potenciāls.

2.attēls Iedzīvotāju skaita izmaiņu ģeogrāfija, 2012.-2021.g.

avots: autoru izveidots, izmantojot Centrālās statistikas pārvaldes datus

Demogrāfiskās prognozes¹ liecina, ka līdz 21. gadsimta vidum darbaspējas vecuma (15-64 gadi) iedzīvotāju skaits var palielināties tikai Rīgas metropoles areālā jeb Rīgas piepilsētā. Pārējos reģionos demogrāfiskās slodzes līmenis pieaugs. Labāku iedzīvotāju vecuma struktūru un demogrāfisko attīstību galvaspilsētas apkārtnē ietekmē ilglaicīgas un noturīgas iedzīvotāju iekšzemes migrācijas iezīmes. Piepilsētu dzīvei izvēlas gados jauni cilvēki, ģimenes ar bērniem un arī seniori. Pamats tam ir pieejamāka un kvalitatīvāka veselības aprūpe un sociālā infrastruktūra, plašākas iespējas un labvēlīgāki nosacījumi mājokļu tirgū, kā arī tuvums galvaspilsētai jeb valsts galvenajam ekonomiskās attīstības un nodarbinātības centram.

3.attēls Iedzīvotāju skaita izmaiņas reģionos, 2012.-2021.g.

piezīme: *Rīgas statistiskais reģions (no 01.01.2024) bez Rīgas valstspilsētas
avots: autoru izveidots, izmantojot Centrālās statistikas pārvaldes datus

Pozitīvs iekšzemes migrācijas saldo ir arī galvaspilsētai, bet starpvalstu migrācijas un īpaši dabiskās ataudzes rezultātā pilsēta iedzīvotājus zaudē (skat. 3.attēlu). Negatīva dabiskā ataudze būtiski ietekmē iedzīvotāju skaita saruku arī Latgales reģionā. Savukārt Kurzemes reģionā lielāku samazinājuma daļu veido negatīvs starpvalstu migrācijas saldo.

Reģionos esošais pakalpojumu nodrošinājums nav vienmērīgs un tas nosaka iedzīvotāju dzīves kvalitātes un vietas pievilcības ģeogrāfiskās atšķirības. Pakalpojumu nodrošinājuma pārskatīšanā, investīciju plānošanā un ilgtspējīgā attīstībā jāņem vērā teritorijas demogrāfiskais portrets, iedzīvotāju sastāvs, kā arī apdzīvoto vietu sasniedzamība un infrastruktūra. Novecojošā sabiedrībā ar nevienmērīgu iedzīvotāju izvietojumu tas ļaus labāk risināt nākotnes izaicinājumus individualizētas sociālās un veselības aprūpes nodrošināšanā².

RĪCĪBPOLITIKAS IETEIKUMI

Ieteikumu pamatā ir ne tikai pētījumos gūtās atziņas un līdz šim publicētie rezultāti, bet arī projekta ietvaros rīkoto reģionālo ideju darbnīcu un koprades semināru materiāli, apkopojot reģionos dzīvojošo, studējošo un strādājošo viedokļus, pieredzi, labās prakses piemērus un piedāvātos risinājumus.

Ieteikumi Demogrāfiskās politikas plānam:

- ❖ Sabiedrības un indivīdu dzīves vērtību skalā jāpanāk augstāka vieta ģimenei un partnerībai ar bērniem;
- ❖ Prioritāri sociāli demogrāfiskās politikas virzieni: pieejams mājoklis, pirmsskolas izglītība, veselības aprūpe, profesionālā izaugsme un mūžizglītības iespējas, ievērojot teritorijas demogrāfisko profilu;
- ❖ Iedzīvotāju sastāva novecošana un darbspējīgā vecuma iedzīvotāju daļas sarukums, priekšplānā izvirza ieguldījumus cilvēkkapitālā, produktivitātes un efektivitātes paaugstināšanu valsts, teritoriālā un indivīda līmenī;
- ❖ Pievērst uzmanību iedzīvotāju sastāva kvalitāti raksturojošiem rādītājiem: izglītībai, profesionālajai kvalifikācijai, ienākumiem. Tiem ir būtiska nozīme, mazinot sociālo nevienlīdzību un

stiprinot izpratni par veselīga mūža ilguma nozīmi sabiedrībā un sekmējot augstāku veselības prātību iedzīvotāju vidū;

- ❖ Jāveicina esošā darbaspēka plašāka iesaiste darba tirgū (pārkvalifikācija, mūžizglītības iespējas), kā arī senioru aktīvas pozīcijas saglabāšana darba tirgū (elastīgāks piedāvājums);
- ❖ Kvalificēta darbaspēka attīstība garākam darba mūžam, veicinot atbalstu karjeras plānošanā, profesionālā izaugsmē, pārkvalifikācijā un mūžizglītībā;
- ❖ Turpmāks atbalsts reģionos īstenotajiem remigrācijas pasākumiem un reintegrācijas programmām sociālās aprūpes, publisko pakalpojumu un pastāvīgas saiknes nodrošināšanai starp prombūtnē esošiem iedzīvotājiem un vietējām kopienām un pašvaldībām;
- ❖ Jāizvērtē selektīva kvalificēta darbaspēka ('talantu') piesaiste regulētas imigrācijas rezultātā, kas var papildināt ekonomiski aktīvos iedzīvotājus un mazināt iedzīvotāju skaita sarukšanu;
- ❖ Atbalstāma Latvijā izglītību un kvalifikāciju ieguvušo ārvalstnieku plašāka iesaiste darba tirgū. Ārvalstu studentu noturēšana Latvijā, īpaši nozarēs un reģionos, kur iespējams darbaspēka trūkums, piemēram, veselības un sociālajā aprūpē, inženierzinātnēs u.c.;
- ❖ Savlaicīga atbalsta plānošana ģeogrāfiski attālāku reģionu un pierobežas teritoriju demogrāfiskās situācijas uzlabošanai, jo tā prasīs ilgāku laiku, kā arī lielāku valsts un pašvaldību atbalstu, nekā Rīgas tuvumā;
- ❖ Pieaugot gados vecāku iedzīvotāju īpatsvaram, jāveicina un jāmeklē inovatīvi risinājumiem individualizētu pakalpojumu nodrošināšanai dzīvesvietā.

Piezīmes

¹ EUROSTAT (2023). EUROPOP2023 - Population projections at national level (2022-2100) (proj_23n) <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (skatīts 09.04.2024)

² OECD/European Observatory on Health Systems and Policies (2024), *Latvija: Valsts veselības pārskats 2023*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/20fcda00-lv> (skatīts 09.04.2024)

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

Rīcībpolitikas ieteikumu ziņojums sagatavots valsts pētījumu programmas projekta **Jauni risinājumi demogrāfijas un migrācijas procesu izpētē latviskas un eiropiskas zināšanu sabiedrības attīstībai** (DemoMigPro), Nr. VPP-LETONIKA-2021/4-0002 ietvaros.

demomigpro.lu.lv

demomig@lu.lv

@DemoMigPro